

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Олег МАРЕНКОВ

2026 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Гетьмана Віталія Сергійовича «Специфіка теорій французької філософії кінця XX – початку XXI ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього», представлені на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія

Витяг

з протоколу № 5 від 29.05.2026 року міжкафедрального наукового семінару
факультету суспільних наук і міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Голова міжкафедрального наукового семінару факультету суспільних наук і міжнародних відносин д-р політ. наук, проф. В. В. Кривошеїн

Секретар міжкафедрального наукового семінару факультету суспільних наук і міжнародних відносин канд. філос. наук, доц. В. А. Вершина

ПРИСУТНІ 16 з 18 членів міжкафедрального наукового семінару: д-р політ. наук, проф. Кривошеїн В.В.; д-р філос. наук, проф. Шевцов С.В.; канд. філос. наук, доц. Вершина В.А.; канд. соціол. наук, доц. Бойко В.А.; д-р філос. наук, канд. соціол. наук, доц. Бродецька Ю.Ю.; канд. політ. наук, доц. Головка І.К.; д-р політ. наук, проф. Іщенко І.В.; д-р філос. наук, проф. Кулик О.В.; д-р соціол. наук, доц. Ніколенко В.В.; д-р філос. наук, проф. Окороков В.Б.; д-р філос. наук, проф. Павлова Т.С., канд. політ. наук, доц. Петров П.Г.; д-р політ. наук, проф. Ставченко С.В.; д-р філос. наук, канд. соціол. наук, доц. Ходус О.В.; д-р філос. наук, доц. Шаталович О.М.; канд. політ. наук, доц. Щербак В.М.

Відсутні: д-р політ. наук, проф. Висоцький О.Ю.; д-р політ. наук, проф. Шуліка А.А.

Запрошені: Гетьман В.С. (здобувач).

Порядок денний: розгляд і обговорення дисертаційної роботи Гетьмана Віталія Сергійовича «Специфіка теорій французької філософії кінця XX –

початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього», представлені на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія (ОНП «Філософія» акредитована до 01.07.2027, Сертифікат про акредитацію № 2388 від 04.10.2021).

Тема дисертації затверджена вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара 01.12.2022 р., протокол №4 і уточнена рішенням вченої ради факультету суспільних наук і міжнародних відносин 13.11.2023 р., протокол №4.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Кулик О.В.

СЛУХАЛИ:

Обговорення дисертації Гетьмана Віталія Сергійовича «Специфіка теорій французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

За результатами перевірки дисертаційної роботи Гетьмана Віталія Сергійовича «Специфіка теорій французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього» на плагіат програмою «Strikerplagiarism» зроблено висновок: робота Гетьмана В.С. має достатній рівень оригінальності (95,20%) і може бути допущена до захисту.

Перевірку на плагіат здійснювала комісія у складі: канд. філос. наук, доц., доцент кафедри філософії Вершина В.А., канд. соціол. наук, доц., доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Гудзенко О.З., аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Бойко В.В.

Роботу було розглянуто двома фаховими експертами: д-р філос. наук, проф. Шевцов С.В.; д-р філос. наук, канд. соціол. наук, доц. Бродецька Ю.Ю.

Робота виконана на 11 авторських аркушах і містить такі складові частини: анотація, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури. Для викладення основних положень дисертації, що розглядається, слово надається здобувачу Гетьману В.С. Будь-ласка, регламент виступу – до 20 хвилин.

Доповідь здобувача Гетьмана В.С:

Шановний головуючий, шановні члени міжкафедрального семінару, шановні колеги!

Тема дисертації «Специфіка теорій французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього».

Актуальність теми. Необхідність дослідження сучасної французької філософії тіла обґрунтовується не лише поверненням до феноменологічного осмислення тілесності, а й новими викликами, які постають унаслідок технологічних, соціокультурних та політичних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ століття. Після тривалого домінування підходів, у межах яких тіло

розглядалося переважно як біологічний, анатомічний або біомеханічний об'єкт, у французькій філософії формується потужний інтерес до тілесності як до простору досвіду, афективності, вразливості, експозиції та взаємозалежності. В цьому контексті особливої ваги набувають праці М. Анрі, який пов'язує тіло з іманентною самоданністю життя, Ж.-Л. Нансі, для якого тіло постає як відкрита й спільна плоть, а також Д. Анзье, котрий осмислює тілесність як межу й психічну оболонку суб'єкта. Такий зсув від формально-об'єктивованого до переживально-експонованого й концептуально багатовимірного розуміння тіла свідчить про глибоку зміну самої парадигми гуманітарного знання, у межах якої питання тілесності перестає бути другорядним і стає одним із центральних способів осмислення людського буття. Крім феноменологічного і психоаналітичного підходів, сучасна французька філософія тіла включає історико-культурний, техно-філософський, гендерний та постструктуралістський напрями, які істотно розширюють межі аналізу тілесності. У працях Ф. Дагонье, Ж. Вігарелло, Б. Стіглера, К. Малабу, Ж. Дельоза та інших тіло постає вже не просто умовою індивідуального досвіду, а історично сформованим, культурно нормованим, технічно опосередкованим і концептуально нестабільним феноменом. У цьому горизонті тілесність мислиться як те, що одночасно відчуває, зазнає дисциплінування, модифікується технікою, включається в режими видимості та підлягає різним формам інституційного й символічного регулювання. Тому дослідження сучасної французької філософії тіла є актуальним не лише з історико-філософської точки зору, а й як спроба системно зрозуміти, яким чином у новітньому мисленні поєднуються онтологічний, феноменологічний, психоаналітичний, культурний, технічний та етичний способи опису тілесності. Така постановка питання повністю відповідає меті дисертації, що полягає у розкритті історико-філософських, культурно-онтологічних підґрунть, концептуальних напрямків і змістовних об'єктів французької філософії тіла на межі століть.

Особливої гостроти ця проблематика набуває в контексті сучасної України. Досвід повномасштабної війни радикально увиразнив те, що тіло не може мислитися лише як «природна» передумова суб'єкта або як нейтральний об'єкт медичного знання. Воно постає як місце поранення, болю, втрати, реабілітації, психічної травми, соціальної видимості й інституційного рішення про те, хто і в який спосіб має отримати захист, лікування, протезування, психологічну підтримку та право на відновлення. У такій ситуації французька філософія тіла набуває для українського контексту не лише теоретичної, а й безпосередньої світоглядної значущості, оскільки пропонує понятійний апарат для осмислення тілесної вразливості, експозиції, травми, залежності від іншого, етики турботи й права на відновлення.

Сучасна французька філософія тіла і тілесності демонструє перехід від уявлення про тіло як про біологічний об'єкт або підлеглий додаток свідомості

до розуміння тілесності як первинної умови присутності у світі, простору досвіду, поля дисциплінування, символічного конструювання, технічної медіації та етичної вимоги. Тіло тут більше не постає лише носієм провини, праці чи нормативної функціональності, воно мислиться як те, на чому здійснюються практики контролю, нагляду, нормалізації, виключення й водночас визнання, підтримки та турботи. Тому системний аналіз трансформації поняття тілесності від античних, середньовічних і новочасних моделей до сучасних французьких концепцій є актуальним як у суто академічному, так і в ширшому культурно-суспільному сенсі.

Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб розкрити історико-філософські, культурно-онтологічні підґрунтя, концептуальні напрямки, змістовні обрії французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст. Досягнення мети передбачає постановку й розв'язання таких наукових завдань:

1.З'ясувати особливості космологічного, калокагатійного, полісного вимірів тіла в Античності.

2.Усвідомити особливості креаціоністського, персоналістичного, сотеріологічного вимірів тіла у Середньовіччі.

3.Проаналізувати аспекти субстанційного, механістичного, автономного вимірів тіла у Новий час.

4.Артикулювати особливості екзистенційного, масового, технократичного вимірів тіла у сучасності.

5.Концептуалізувати шляхом надання абрису ключових ідей основні напрямки французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст.

6.Реконструювати шляхом лінгвістично-філософського підходу змістовні аспекти концепту тіла у феноменологічному, психоаналітичному, історико-культурному, техно-філософському, постструктуралістському напрямках французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст.

Об'єкт дослідження – французька філософія тіла на межі ХХ–ХХІ ст. в історико-філософському контексті європейської думки.

Предмет дослідження – історико-філософські, культурно-онтологічні підґрунтя, концептуальні напрямки, змістовні обрії французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст.

Методологічна основа дисертаційного дослідження спирається на принципи історизму, системності та комплементарності, а також ґрунтується на фактичному й критично опрацьованому матеріалі, представленому в працях сучасних європейських і вітчизняних дослідників. Аналіз історико-філософських і культурно-онтологічних засад, ключових напрямів, а також окреслення на цьому тлі змістових горизонтів французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст. здійснювалися із залученням методологічного потенціалу дескриптивного, історико-філософського, лінгвістично-філософського, герменевтичного та структуралістського підходів. Дескриптивний підхід дав змогу визначити

предметне поле дослідження, а також окреслити історико-філософські й культурно-онтологічні підвалини французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст. Історико-філософський аналіз уможливив осмислення основних вимірів тіла в Античності (космологічного, калокагатійного, полісного), у Середньовіччі (креаціоністського, персоналістичного, сотеріологічного), у Новий час (субстанційного, механістичного, автономного), а також у сучасності (екзистенційного, масового, технократичного). Завдяки лінгвістично-філософському та герменевтичному підходам вдалося виявити змістові особливості концепту тіла у феноменологічному (концепт «самоданності» М. Анрі), психоаналітичному (концепт «Я-шкіри» Д. Анзье), історично-культурному (концепт «рефлексивного тіла» Ф. Дагонье або «тактики тіла» Ж. Вігарелло), техно-філософському (концепт «протезу» Б. Стіглера), а також постструктуралістському (концепт «тіла-без-органів» Ж. Дельоза) напрямках французької філософії тіла на межі ХХ–ХХІ ст. Структуралістський метод було використано для вибудови архітекtonіки дисертації у формі розділів і підрозділів.

Наукова новизна одержаних результатів. У ході проведення даного дослідження було системно розглянуто й структуровано ключові концепції тіла та тілесності, від античних і середньовічних моделей до сучасної французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. (М. Мерло-Понті, Ж. Дельоз, М. Анрі, М. Фуко, Ж.-Л. Нансі, Ж.-Л. Маріон, К. Малабу та ін.). На основі герменевтичного, компаративного, історичного, декомпозиційного, дескриптивного та критико-феноменологічного аналізу було реконструйовано логіку трансформації поняття тіла/тілесності: тіла як носія провини, дисципліни й праці, тілесності як поля вразливості, політичної експозиції, біополітичного сортування, медико-етичних режимів турботи та іншого. Визначено інваріантні й новітні складові поняття тілесності, окреслено соціально-історичні та теоретичні передумови цих змін, а також запропоновано концептуальну рамку для подальшого осмислення тіла як місця боротьби за людяність і право на турботу.

Найбільш значущими результатами дослідження, що становлять наукову новизну, розкривають суть роботи та подаються на захист, є такі:

Вперше:

- Визначено інваріантну та новітні складові поняття тіла/тілесності в контексті сучасної французької філософії. Як інваріантну складову виокремлено розуміння тіла як поля вразливості, експозиції та потреби у турботі, нерозривно пов'язаного з можливістю поранення, сорому, залежності від іншого й права на відновлення. До новітніх складових віднесено феноменологічно-афективний вимір тілесності (плоть, автоафекція, інтеркорпоральність), біополітичний та дисциплінарний вимір (тіло як об'єкт нормалізації, нагляду, клінічної видимості), онтологію спільної експозиції (тіло як спільна плотть, спільна

вразливість), а також нейропластичний і травматичний вимір (тіло як пластична структура, що може бути зламанною й перезаписаною травмою).

- Показано, що поняття тілесності трансформувалося від уявлення про тіло як зону провини, механізм, трудовий ресурс, «нормальне» продуктивне тіло (античні, патристичні, ранньомодерні та модерні моделі) до сучасних розроблених в французькій філософії концепцій тілесності як онтологічно первинного, політично керованого й етично навантаженого поля. Аргументовано, що перехід від тіла як «додатку» свідомості до тілесності як умови світу та об'єкта біополітичного сортування є не лише концептуальною, а й історично зумовленою трансформацією.

- Запропоновано інтерпретацію сучасної французької філософії тіла як перехресної точки між феноменологією, біополітикою, нейронауками та медико-етичними режимами турботи: показано, що мова «плоті», «інтеркорпоральності», «подієвої даності», «пластичності» та «тіла, що вимагає турботи» задає цілісне понятійне поле, в межах якого тілесність одночасно постає як живий досвід, як об'єкт дисципліни та як предмет етичної вимоги.

- Аргументовано концепцію тіла як поля боротьби за людяність: показано, що у сучасній французькій думці тілесність стає місцем вирішення питання про те, хто має бути видимим, оплакуваним, врятованим і включеним до режимів турботи, а хто – виштовхнутим за їх межі.

Уточнено:

- Підхід до співвідношення феноменологічної й біополітичної оптики в аналізі тілесності. Показано, що феноменологія тіла (М. Мерло-Понті, М. Анрі) не є лише «описом суб'єктивного досвіду», а вимагає критичного зіставлення з дисциплінарними та біополітичними режимами (М. Фуко, К. Малабу, Ж.-Л. Нансі), які формалізують тілесну вразливість у вигляді протоколів, клінічних процедур і адміністративних рішень. Уточнено, що «моє тіло» завжди вже частково «не моє», бо воно вписане у мережу інституційних рішень щодо того, кого й як лікувати, захищати, фіксувати, документувати.

- Зміст низки ключових понять, пов'язаних із тілесністю, у французьких концепціях кінця ХХ – початку ХХІ ст.: «дисципліноване тіло», «біополітичне тіло», «спільна плоть», «подієва даність», «пластичність», «тіло-архів травми». Показано, як ці поняття позначають не лише онтологічні характеристики, а й конкретні режими видимості, експозиції, нормалізації та селекції тіл.

- Інтерпретацію творчості Ж.-Л. Нансі, Ж.-Л. Маріона та К. Малабу в контексті філософії тіла: наголошено на тому, що йдеться не тільки про онтологію спільності, надлишкової даності чи пластичності як такої, а про онтологію спільно вразливого тіла, яке завжди вже виставлене до можливості поранення, відкидання, травми та економік насильства.

Дістали подальшого розвитку

- Систематизація термінології сучасної французької філософії тілесності. Поняття «плоть», «інтеркорпоральність», «експозиція», «насичена даність», «дисципліноване тіло», «біополітичне тіло», «пластичність», «нейротравма», «тіло, що вимагає турботи» показані як елементи єдиного понятійного поля, яке дозволяє описати, як тілесність одночасно є тим, що відчуває, тим, що контролюється, і тим, що апелює до права на захист і відновлення.

- Ідея зв'язку між історичними режимами тіла (тіло як носій провини, як механізм, як праця, як «нормальне» продуктивне тіло, як об'єкт дисциплінарного нагляду, як спільна вразливість, як травмована й пластична структура) та змінами в гуманітарних, політичних і біоетичних дискурсах. Показано, що трансформації в медицині, воєнному насильстві, клінічних практиках, цифровій медіалізації болю безпосередньо впливають на те, як французька філософія описує й переозначає тілесність.

- Підхід до тілесності як політично навантаженого, етично вимогливого й онтологічно незамінного поля. На основі аналізу сучасних французьких концепцій обґрунтовано, що тілесність уже не може розглядатися ані як чисто біологічна «даність», ані як суто приватний досвід: вона постає як місце перетину феноменологічної самоданості, біополітичних технологій управління життям, медико-етичних режимів турботи та практик публічної експозиції болю й травми.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Результати дисертаційного дослідження поглиблюють сучасні підходи до філософії тіла й тілесності, уточнюють співвідношення феноменологічних, біополітичних, онтологічних та медико-етичних моделей тілесного досвіду у французькій філософській думці кінця ХХ – початку ХХІ ст. Одержані висновки можуть бути використані для подальшої розробки проблематики тілесності в межах філософської антропології, соціальної та політичної філософії, філософії медицини, етики турботи й досліджень вразливості, а також у міждисциплінарних студіях, що поєднують гуманітарні й медико-соціальні підходи. Здобуті результати можуть бути використані при викладанні таких курсів, як «Історія філософії», «Філософська антропологія», «Соціальна філософія», «Філософія культури», «Біоетика», «Філософія медицини», «Філософія прав людини», а також спеціальних курсів, присвячених філософії тіла, медичним гуманітарним студіям та дослідженням травми й вразливості. Матеріали дисертації можуть слугувати концептуальним підґрунтям для аналізу сучасних практик медичної, соціальної та правової турботи про вразливі тіла, для розробки етичних та освітніх програм у сфері охорони здоров'я, реабілітації, психологічної підтримки, а також для критичної рефлексії публічних дискурсів, у яких репрезентується людська тілесність у ситуаціях насильства, війни та соціальної травми.

Дякую за увагу!

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Д-р філос. наук, проф., професор кафедри філософії Шевцов С.В.:

Знаєте, я поставлю два питання, оскільки мені хотілося б прояснити два моменти.

Перший момент стосується історико-філософської рамки Вашого дослідження. У роботі Ви охоплюєте дуже широкий матеріал, від античності до сучасної французької філософії тіла. Якщо ми звертаємося до античності, то маємо такі поняття, як *physis* і *soma*; якщо беремо середньовічну традицію, то там постають поняття *natura* і *corpus*. У Новий час, як видається, відбувається те, що можна назвати фізикалізацією або натуралізацією тіла, одним із проявів чого є картезіанський дуалізм.

У цьому сенсі моє перше питання таке: з Вашої точки зору, сучасна французька філософія тіла є відмовою від цієї натуралізації тіла, її подоланням як наслідку картезіанського дуалізму, чи йдеться про дещо інший теоретичний процес?

Друге питання стосується взаємовідносин техніки й тіла. Як Ви вважаєте, сучасна техніка є радше загрозою для тіла чи, навпаки, умовою його подальшої трансформації?

Дякую.

Здобувач Гетьман В.С.:

Я думаю, що для багатьох мислителів, які звертаються до теми тіла у французькій та франкомовній філософській традиції, Декарт є одним із головних опонентів. Це автор, з яким вони постійно вступають у полеміку, і водночас, мабуть, один із найбільш «улюблених» і «нелюбимих» співрозмовників.

Тому я не сказав би, що йдеться про просту відмову від Декарта. Те, що відбулося в Новий час, неможливо просто «відкотити» назад. Така спроба була б, напевно, доволі наївною – так само, як сьогодні часто наївним вважають картезіанське уявлення про організм і тілесність.

На мою думку, сучасна французька філософія тіла й тілесності намагається зберегти ту точність, а іноді й певну механістичну визначеність, яку запроваджує декартівська та новочасна думка, але водночас максимально розширити її межі. Це розширення відбувається залежно від того підходу, який обирає конкретний автор. Якщо йдеться про феноменологію, то це феноменологічне переосмислення тіла; якщо про історико-культурний підхід, як у Жоржа Вігарелло, то це аналіз історичних норм, практик і способів культурного формування тілесності.

Отже, я би радше говорив не про відмову від Декарта, а про доповнення, переосмислення і спробу уникнути тих теоретичних тупиків, які картезіанська модель створила у своїй епосі й через які вона не могла просунути далі.

Щодо другого питання, про взаємовідносини техніки й тіла, мені тут близька позиція Бернара Стіглера та його звернення до поняття фармакону. Уже зараз очевидно, що техніка має подвійний характер. З одного боку, вона може в певному сенсі калічити життя: робити його біднішим, обмеженішим, менш уважним до себе й до світу. З іншого боку, техніка привносить у людське існування надзвичайно багато можливостей.

Мені близька ідея Стіглера про технічні протези не лише як інструменти ефективності, а й як умови поглиблення людського досвіду. Наприклад, такі «протези», як писемність або книжка, не просто полегшують життя, а відкривають нові способи пам'яті, мислення, передачі досвіду й саморозуміння.

Тому, на мою думку, важливо зберігати баланс. У дусі Стіглера потрібно уважно розрізняти ті ситуації, де техніка діє як ліки, і ті, де вона починає діяти як отрута. Там, де фармакон калічить, а не лікує, ці негативні ефекти потрібно мінімізувати. Це особливо помітно в сучасних проблемах, пов'язаних із соціальними мережами, втратою концентрації уваги, розсіюванням досвіду та загальною технічною організацією повсякденного життя.

Д-р філос. наук, доцент Шаталович О.М:

Я хотів би розвинути перше питання Сергія Вікторовича й дещо акцентувати компаративну складову. У Вашому дослідженні саме французька філософія обрана як головне проблемне поле. Водночас існують і інші впливові традиції осмислення тіла: німецька феноменологія, англо-американські *embodiment studies*, італійська біополітична традиція тощо. У цьому контексті хотілося б уточнити: що саме є принципово відмінним у французькій філософії тіла? Чим вона відрізняється від інших традицій і чому саме вона була обрана Вами як основний предмет дослідження?

Будь ласка, окресліть цей компаративний момент.

Здобувач Гетьман В.С.:

Французька філософська традиція була обрана тому, що саме в ній, на мою думку, сформувалося унікальне перехрестя різних підходів, шкіл і методологій. Це створює дуже плідний ґрунт для реконструкції широкого спектра поглядів на тіло й тілесність.

Якщо порівнювати французьку традицію з німецькою, італійською чи англо-американською, то можна сказати, що останні часто більшою мірою зосереджені на власних національних або дисциплінарних лініях розвитку. Німецька традиція значною мірою пов'язана з феноменологією та герменевтикою, італійська – з біополітичною проблематикою, англо-американська – з *embodiment studies*, аналітичною філософією, когнітивними науками та міждисциплінарними дослідженнями тілесності.

Французький інтелектуальний простір ХХ століття, натомість, постає своєрідним «котлом», у якому взаємодіяли дуже різні традиції: феноменологія, психоаналіз, структуралізм, постструктуралізм, марксизм, біополітика, історична епістемологія, філософія техніки, літературна теорія. Важливо й те, що частина цих імпульсів прийшла з інших європейських контекстів, зокрема з німецької думки до і після Другої світової війни, але у французькому середовищі вони були переосмислені дуже своєрідно.

Саме тому французька традиція дозволяє, входячи в одне філософське поле, охопити дуже різних авторів із різними підходами до тіла й тілесності. При цьому між ними зберігається певний діалог, оскільки вони перебувають в одному франкомовному інтелектуальному просторі. Для мого дослідження це принципово важливо: французька філософія не дає однієї завершеної теорії тіла, але дозволяє побачити тіло як проблемний вузол, де перетинаються феноменологічні, психоаналітичні, історико-культурні, біополітичні, технічні та постструктуралістські лінії мислення.

Канд. філос. наук, доц. Вершина В.А.:

Шановний Віталію Сергійовичу, скажіть, будь ласка, як у Вашій дисертації розмежовуються поняття «тіло» і «тілесність»? Прошу Вас уточнити це питання.

І ще одне питання: як у дисертації співвідносяться індивідуальне тіло та колективне, або соціальне, тіло?

Дякую.

Здобувач Гетьман В.С.:

У дисертації тіло постає передусім як спосіб наявності людини у світі, тобто як те, через що людина присутня у світі. У цьому сенсі тіло можна розглядати як певну об'єктивовану реальність, що має межі, властивості, структуру й може бути описана ззовні.

Натомість тілесність у дисертації розуміється радше як спосіб людського буття у світі. Якщо тіло – це певний об'єкт із визначеними межами та характеристиками, то тілесність – це спосіб переживання цього тіла, спосіб його даності самому суб'єктові. Іншими словами, тілесність пов'язана не лише з тим, що людина має тіло, а з тим, як вона це тіло проживає, відчуває й осмислює.

Наприклад, у Дідьє Анзье тілесність розкривається через переживання шкіри як межі, оболонки й умови формування суб'єктивності. У Мішеля Анрі йдеться про автоафекцію, тобто про безпосереднє самопереживання життя. Це також стосується тілесності, оскільки йдеться не просто про тіло як зовнішній об'єкт, а про переживання болю, страху, радості, вразливості, афективності й інших способів тілесного досвіду.

Щодо другого питання – про співвідношення індивідуального та колективного тіла, – у дисертації це розмежування проводиться таким чином: індивідуальна тілесність розглядається як спосіб, у який людині дане її власне тіло, як вона проживає його безпосередньо, без дистанції й зовнішнього

опосередкування. Це рівень особистого тілесного досвіду, афектів, болю, сорому, бажання, вразливості та самовідчуття.

Коллективне, або соціальне, тіло пов'язане з тими способами впливу на індивідуальну тілесність, які формуються зовнішнім середовищем: суспільством, культурою, традиціями, звичками, нормами, інституціями та практиками повсякденного життя. Тобто індивідуальне тіло ніколи не існує цілком ізольовано: воно завжди включене в ширший соціальний, культурний і символічний контекст, який може як підтримувати тілесність, так і дисциплінувати, нормалізувати або обмежувати її.

Д-р філос. наук, проф. О कोरोков В.Б.:

Скажіть, будь ласка, у чому полягає специфіка розуміння тілесності в сучасній французькій філософії? Адже спроби осмислити сутність тіла здійснювалися і раніше – зокрема в класичній філософії, а також в інших напрямках сучасної філософської думки.

У цьому контексті хотілося б уточнити: що саме вирізняє французьку філософію тіла? У чому полягає її специфіка порівняно з попередніми історико-філософськими традиціями та іншими сучасними підходами до проблеми тілесності?

Дякую.

Здобувач Гетьман В.С.:

Дякую за запитання.

Я думаю, що специфіку французького розуміння тілесності не зовсім коректно зводити до однієї загальної формули, оскільки сама французька філософська традиція є надзвичайно різномірною. У ній співіснують і перетинаються дуже різні підходи: феноменологічний, психоаналітичний, історико-культурний, біополітичний, техно-філософський, постструктуралістський. Тому, говорячи про специфіку французької філософії тіла, важливо враховувати не лише єдину «лінію» розвитку, а радше множинність напрямів і авторських концепцій.

Водночас можна сказати, що однією з ключових особливостей цієї традиції є те, що тіло тут майже ніколи не розглядається лише як біологічний або фізичний об'єкт. Воно постає як проблемний вузол, у якому перетинаються досвід суб'єкта, соціальні норми, владні практики, культурні уявлення, технічні медіації та способи переживання себе. Саме тому французька філософія тіла не просто описує тіло, а намагається показати, як воно формується, переживається, дисциплінується, символізується й трансформується.

Наприклад, у Мішеля Фуко тіло стає одним із головних місць дії влади, дисципліни, нормалізації та біополітики. І ця фукіанська лінія, безумовно, створила дуже потужне підґрунтя для подальших досліджень тілесності. Але поряд із нею існують і інші важливі лінії: феноменологічна увага до пережитого тіла, психоаналітичне осмислення тілесних меж і шкіри, історико-культурний

аналіз тілесних практик, а також філософія техніки, де тіло розглядається у зв'язку з протезами, пам'яттю, медіа та технічними формами існування.

Тому специфіка французької філософії тіла полягає, на мою думку, саме в її гетерогенності. Вона не дає однієї завершеної теорії тілесності, але дозволяє побачити тіло з різних боків – як феномен досвіду, як об'єкт влади, як історично сформовану реальність, як психічну межу, як технічно опосередковану структуру і як поле інтенсивностей та трансформацій.

Якщо порівнювати її з іншими традиціями, то, можливо, німецьку, італійську чи англо-американську лінії легше описати через певні домінуючі напрями: феноменологію, біополітику, *embodiment studies* або когнітивні науки. Французька ж традиція цікава саме тим, що вона поєднує різні методології й не дозволяє редукувати тіло до одного виміру. Саме це, на мою думку, і становить її головну специфіку в контексті дослідження тілесності.

ВИСТУП НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

Доктор філософських наук, професор Кулик О.В.:

Дослідження Віталія Гетьмана є актуальним. З історико-філософської точки зору важливо дослідити генезу та сутність ідей французьких мислителів кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо філософського осмислення тілесності. Ці ідеї є плідними у філософському плані та впливовими в інтелектуальному середовищі. Відповідаючи духу нашої епохи, проблематика тілесності перемістилося в центр досліджень багатьох інтелектуалів. Цей сегмент філософської думки вже не є чимось периферійним, а став одним із найбільш помітних проблемних полів сучасної європейської філософії. А якщо так, то цей сегмент потрібно вивчати і таке вивчення може багато сказати і про предмет цих досліджень, і про нашу специфічну епоху.

У світі та в Україні є дослідники, які вивчають проблематику тілесності у філософському аспекті, однак дослідження Гетьмана має свою наукову новизну. Зокрема, він визначив інваріантну та новітні складові поняття тілесності в контексті сучасної французької філософії. Як інваріантну складову він виокремив розуміння тіла як поля вразливості, експозиції та потреби в турботі, нерозривно пов'язаного з можливістю поранення, сорому, залежності від іншого й права на відновлення. До новітніх складових дослідник відніс феноменологічно-афективний вимір тілесності – плоть, автоафекцію, інтеркорпоральність; біополітичний та дисциплінарний вимір – тіло як об'єкт нормалізації, нагляду, клінічної видимості; онтологію спільної експозиції – тіло як спільна плоть, спільна вразливість; а також нейропластичний і травматичний вимір – тіло як пластичну структуру, що може бути зламанною й переписаною травмою.

Гетьман аргументував, що поняття тілесності трансформувалося від уявлення про тіло як зону провини, механізм, трудовий ресурс, «нормальне» продуктивне тіло – тобто, античні, патристичні, ранньомодерні та модерні моделі

– до сучасних, розроблених у французькій філософії концепцій тілесності як онтологічно первинного, політично керованого й етично навантаженого поля. Також дисертант здійснив систематизацію термінології сучасної французької філософії тілесності й показав, що поняття «плоть», «інтеркорпоральність», «експозиція», «насичена даність», «дисципліноване тіло», «біополітичне тіло», «пластичність», «нейротравма», «тіло, що вимагає турботи» є елементами єдиного понятійного поля, яке дає змогу описати тілесність одночасно як те, що відчуває, те, що контролюється, і те, що апелює до права на захист і відновлення. Гетьман запропонував продуктивні інтерпретації філософії тіла багатьох авторів – зокрема М. Мерло-Понті, Ж. Дельоза, М. Анрі, М. Фуко, Ж.-Л. Нансі, Ж.-Л. Маріона, К. Малабу, Д. Анзье, Ж. Вігарелло, Б. Стіглера, Ф. Дагонье та ін.

Ми вважаємо, що висновки, отримані В. Гетьманом, є цілком достовірними та обґрунтованими. Це було забезпечено адекватно визначеними метою та завданнями дослідження, а також використаними джерелами й обраною ним методологією. Зроблені висновки мають і теоретичне, і світоглядно-практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані в курсах історії філософії, філософської антропології, соціальної філософії тощо.

Основні положення дисертаційної роботи достатньо повно викладені дисертантом у чотирьох статтях у фахових періодичних наукових виданнях України, а також пройшли апробацію під час його участі в наукових конференціях.

Оформлення дисертації відповідає вимогам і рекомендаціям Міністерства освіти і науки України.

Протягом чотирьох років навчання в аспірантурі Віталій Гетьман сумлінно займався своїм дослідженням у дуже складних умовах війни та всіх інших негараздів, з якими нині стикається багато українців. Під час роботи над дисертацією Віталій Гетьман був дисциплінованим, ретельно виконував поставлені наукові завдання, не втрачав контакту з науковим керівником і кафедрою філософії.

Підсумовуючи, можна сказати, що представлена до захисту дисертаційна робота є самостійним, завершеним і оригінальним науковим дослідженням, актуальним у теоретичному і практичному плані. Рівень розв'язання науково-дослідницьких завдань дисертації свідчить про те, що Віталій Гетьман професійно володіє методологією філософських досліджень. Положення, що виносяться на захист, відзначаються достовірністю, науковою новизною і достатньою логічною обґрунтованістю.

Виходячи з цього, вважаємо, що дисертаційне дослідження «Специфіка теорій французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього» повністю відповідає вимогам, передбаченим Міністерством освіти і науки України, а його автор – Віталій Сергійович Гетьман – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

ВИСНОВКИ РЕЦЕНЗЕНТІВ:

Д-р філос. наук, канд. соціол. наук, доц. Бродецька Ю.Ю.:

Я не буду робити надто розлогу анотацію чи рецензію, оскільки сьогодні вже багато було сказано і про наукову новизну, і про основні положення роботи, і про її методологічні засади. Тому я зупинюся передусім на ключових моментах, а також на тих зауваженнях, які хотілося б висловити щодо тексту дисертаційного дослідження Віталія Гетьмана.

Окремо хочу наголосити на актуальності обраної проблематики. Як уже зазначав сам Віталій, сучасна реальність значною мірою зумовлює необхідність звернення до проблеми тіла й тілесності. Йдеться, зокрема, про сучасну українську реальність, яка є суворою і, насправді, трагічною. У цьому контексті питання тілесності спрацьовує у двох аспектах.

З одного боку, це теоретичний аспект: тілесність є актуальним і, певною мірою, важливим полем сучасного філософського дискурсу, на якому розгортається не лише філософське, а й загалом сучасне гуманітарне знання. З іншого боку, це практичний аспект, що стосується тіла й тілесності як певної подієвості, як феномену, з яким необхідно працювати, який потрібно досліджувати, осмислювати й розкривати в нових аспектах.

У цьому сенсі дисертація є, безумовно, актуальною як із теоретичної, так і з практичної точки зору.

Основні положення дисертаційного дослідження Віталія Гетьмана висвітлено в його наукових статтях, опублікованих у фахових українських виданнях. Йдеться про чотири статті, а також про апробацію результатів дослідження на двох науково-практичних конференціях.

Наукові положення дисертації є обґрунтованими як теоретично, так і практично. Основні пункти наукової новизни сьогодні вже були достатньо окреслені, тому я не буду їх повторювати. Зазначу лише, що текст дисертації є логічним, вивіреном і апробованим. Сформульовані у дисертації наукові положення та висновки є обґрунтованими й базуються на ретельному аналізі джерельної бази.

Робота має чітку структуру. Наприкінці кожного розділу та підрозділу подано самостійні висновки, простежується логічний взаємозв'язок і послідовність викладу результатів дослідження. Об'єкт, предмет і мета дослідницького проекту визначені коректно й узгоджені між собою.

Окрім того, досить комплексною є методологічна база дослідження. У роботі застосовано цілий комплекс методів і підходів: дескриптивний, історико-філософський, лінгвістично-філософський, герменевтичний і структуралістський. Отже, можна говорити про широку методологічну основу й ґрунтовне підґрунтя самого дослідження.

Дисертація складається з чотирьох основних розділів та одинадцяти

підрозділів, тобто має досить структурований характер. Загальний обсяг роботи становить 196 сторінок разом зі списком використаних джерел.

Що стосується безпосередньо дисертаційного дослідження, то я хотіла б зупинитися на тих моментах, які викликали у мене не стільки заперечення, скільки потребу в уточненні.

Запропонована для розгляду тема дослідження, як уже зазначалося, порушує актуальне для сучасного філософського дискурсу питання: реконструкцію змістовних аспектів концепту тіла у феноменологічному, психоаналітичному, історико-культурному, техно-філософському та постструктуралістському напрямках сучасної французької філософії. Дисертант, безперечно, справляється з поставленим завданням, що добре видно з тексту роботи. Водночас виникають певні дискусійні моменти, які потребують додаткового визначення й уточнення.

По-перше, треба зазначити, що сама специфіка історико-філософського аналізу містить у собі певні внутрішні суперечності. Вона певною мірою передбачає фрагментацію тих підходів, які потрапляють у фокус широкого дослідницького інтересу. Часто у прагненні охопити тривалий період розвитку певної філософської проблематики може бути недостатньо розкрито сутність і специфіку того чи іншого підходу або концепції, що виступають предметом наукового дослідження. З цією проблемою, на мою думку, частково стикається і дана дисертаційна робота, попри її цікаву теоретико-історичну ретроспекцію проблеми тіла й тілесності.

Йдеться, зокрема, про певні методологічні неточності, які інколи формулюються у вигляді не зовсім коректних положень роботи. Наприклад, це стосується компаративного аналізу методологічних платформ Платона й Аристотеля, який дисертант здійснює у другому розділі, у підрозділі 2.1 «Космологічні, калокагатійні, полісні виміри тіла в античності».

У пошуках точок перетину зазначених концепцій і з метою дослідження трансформації поняття тілесності в античній традиції автор порівнює позиції цих мислителів, певною мірою спираючись на формально-логічний підхід. Зокрема, тіло й тілесність аналізуються через категорію полісного виміру.

Наведу невелику цитату з роботи: «Платон не проголошує буквального ототожнення поліса і людини, однак свідомо встановлює структурну аналогію між ними. Подальший аналіз трьох станів поліса і трьох частин душі підтверджує, що місто і людина осмислюються як два рівні однієї логіки впорядкування. Саме тому, на нашу думку, полісний вимір античного тіла означає не просто факт співіснування багатьох тіл у місті, а те, що тілесність стає об'єктом політичної форми. Це твердження прямо впливає з платонівської моделі виховання, де гармонія душі, тілесна вправність і державний лад взаємно передбачають одне одного».

Такі висновки, на мою думку, потребують певного уточнення. На відміну

від Аристотеля, у Платона логіка аналізу розгортається навколо двох категорій: не лише поліса, а й койнонії. Тобто йдеться про дві форми існування, які перебувають між собою у певній бінарній опозиції: поліс і койнонія. Якщо поліс – це форма, то койнонія – це сутність, наповнення, єдність, тобто унікальний простір спільнотних відносин, у якому розгортається потенціал людської душі.

Тому тіло й тілесність у Платона, на мою думку, мають розглядатися радше в полі койнонічної, а не суто полісної природи людини, на відміну від Аристотеля. Отже, компаративістика підходів Платона й Аристотеля, на якій зупиняється дисертант, вимагає виокремлення особливостей цих підходів і врахування специфіки конституювання тіла як об'єкта дослідження в кожного з цих авторів.

З огляду на це хочу звернути увагу ще на один момент аналізу. Зокрема, автор зазначає: «Тому ми вважаємо важливим не романтизувати античний зв'язок між тілом і полісом; його слід розуміти як форму великої нормативної інтенсифікації тілесності, але водночас і як форму її ієрархізації».

На мою думку, тут ідеться не стільки про нормативну інтенсифікацію та ієрархізацію, скільки, принаймні у Платона, про іманентний зв'язок, природну функцію тіла й тілесності як способу або засобу самої душі в організації суспільного порядку. Тобто тілесність тут є похідною від душі. Звідси випливає і той висновок, до якого надалі приходить сам автор: тілесність постає не як об'єкт людини, а як спосіб її вбудованості в порядок буття і спільного життя.

Подібна ситуація, тобто певна методологічна некоректність, на мою думку, виникає і у зв'язку з тлумаченням креаціоністського підходу до тілесності. Автор зазначає, що креаціоністський вимір тіла впливає насамперед із біблійної оповіді про створення людини. Далі в роботі читаємо: «У книзі Буття людина з'являється не як випадковий продукт безособового природного процесу, а як предмет особливого божественного задуму, поєднуючи високу антропологічну гідність із матеріальною складовою».

На цій підставі робиться висновок: «Людське тіло в середньовічному християнському горизонті не є чимось випадковим або зовнішнім щодо людської природи; воно належить до самого акту створення людини. Інакше кажучи, тіло тут має не просто фізичний, а креаційний статус: воно є створеним, тому вже самим фактом свого існування вказує на залежність людини від Творця».

Дисертант також зазначає, що біблійна тілесність не є суто матеріалістичною. І далі подає таке формулювання: «Людина не зводиться ані до матеріальної складової, ані до безтілесного духовного принципу; вона від початку мислиться як єдність, у якій тілесне і животворне поєднуються в одному божественному задумі».

Таке тлумачення біблійних текстів, на мою думку, потребує суттєвого уточнення. Дійсно, людське тіло в середньовічному християнському горизонті не є чимось випадковим щодо людської природи, і дійсно, біблійна тілесність не є

суто матеріалістичною. З цим важко не погодитися. Проте тіло тут виникає не просто в момент творення людини, оскільки, згідно з біблійними текстами, людина перебувала в райському середовищі в особливому стані. І лише порушення Божої волі та, як наслідок, гріхопадіння «одягає» людину в «ризи кожани», тобто в тілесність, плоть, яка стає фактом причетності людини до матеріального світу, тобто до світу гріха.

Цей момент позначається в біблійних текстах в оповіді про вигнання людини з раю. Отже, плоть, тіло й тілесність постають тут як свідчення гріховності людини, тобто як індикатор того, що людина набула внаслідок власної необізнаності й безвідповідальності. І тепер, щоб повернутися до Едемського саду, до первісного стану, завдання людини полягає у викоріненні гріха, тобто у звільненні від влади тіла. З огляду на це виникає питання: чи можна наділяти тіло креаційним статусом у тому сенсі, у якому це робить дисертант?

Друге зауваження стосується певної термінологічної розмитості. У роботі тіло тлумачиться як таке, що не може бути осмислене як самодостатній елемент світового ладу; воно є тим, що має початок, тобто є онтологічно залежним. Тут у мене виникає питання, яке потребує уточнення: що саме означає «онтологічно залежне»? Чи має автор на увазі «онтологічно визначене», «онтологічно обумовлене», «онтологічно похідне»? Хотілося б почути це уточнення.

Те саме стосується положення автора щодо цілісної структури сучасного переозначення тілесності. Автор структурує основні виміри тілесності на основі екзистенційного, масового й технократичного вимірів тіла. Тут також потрібне певне уточнення. Ми можемо говорити про тривимірну структуру, але не обов'язково про цілісну, оскільки цілісність передбачає якісну взаємодоповнюваність вимірів, їхню внутрішню узгодженість, а не просто кількісне поєднання.

Ще одне уточнення стосується характеристики сучасного тіла не просто як нового природного об'єкта, про який говорить Віталій, а як центру сучасної антропологічної напруги, тобто як «місця людської істини». Не зовсім зрозуміло, що саме мається на увазі під висловом «місце людської істини». Це формулювання, на мою думку, також потребує додаткового пояснення.

Урахування зазначених моментів, як мені видається, могло б вивести роботу на якісно інший рівень аналізу. Водночас варто підкреслити, що висловлені зауваження є саме дискусійними аспектами й не впливають на загальну позитивну оцінку теоретичної та практичної значущості дисертаційного дослідження Віталія Гетьмана.

Отже, я підтримую дисертаційне дослідження Віталія Гетьмана й пропоную рекомендувати його до подальшого захисту.

Дякую за увагу.

Д-р філос. наук, проф., професор кафедри філософії Шевцов С.В.:

Отже, передусім я хотів би сказати, що Віталій Сергійович прийшов на нашу кафедру вже до магістратури. Тобто бакалаврську освіту він здобував за іншою спеціальністю. Однак, незважаючи на це, він одразу зарекомендував себе як зрілий студент, дослідник і людина, яка добре розуміє філософську проблематику. Було помітно, що він багато працював самостійно.

Крім того, так сталося, що він познайомив мене зі своїми літературними текстами. І я хочу сказати, що це також непересічне явище – принаймні в українському культурному просторі.

Що стосується дисертації, то, як і в Олександра Вікторовича Кулика, наукового керівника Віталія Сергійовича, моя спеціальність – історія філософії. Олександр Вікторович уже зазначав, що дисертація має історико-філософський характер, незважаючи на те, що сьогодні на рівні PhD вже немає такого жорсткого поділу на соціальну філософію, історію філософії, філософію культури тощо. Такий поділ зберігається радше на рівні захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук.

Проте ця робота справді написана за класичними історико-філософськими лекалами. І в цьому сенсі ми стикаємося з двома можливими підходами. Оскільки обсяг дисертації є обмеженим – приблизно 200 сторінок, – дослідник може або занурюватися в окремі тексти й проблеми вглиб, тобто обирати те, що Дельоз називав «дайвінгом», або здійснювати своєрідне ковзання певною проблематикою, тобто те, що можна назвати «серфінгом» – ще одним концептом, який використовував Дельоз.

Дисертація Віталія Сергійовича за своїм обсягом є фактично доброю монографією або роботою, наближеною до рівня дисертації на здобуття ступеня доктора філософських наук – маю на увазі саме обсяг охопленого матеріалу. І через обмеженість сторінок ми справді бачимо тут певний «серфінг»: автор охоплює багато імен, проблем, напрямів і концептів.

Мені особисто такий підхід не зовсім близький, але я не можу не визнати, що він має право на існування. Тому всі зауваження, які я висловлював під час ознайомлення з першим варіантом дисертації, були спрямовані на те, щоб текст, який уже сформувався в автора, набув більшої рельєфності – про це сьогодні вже говорила Юлія Юрїївна.

На мою думку, якби автор обмежився, наприклад, однією постаттю Бернара Стіглера, це також могло б бути дуже цікавим дослідженням. Тим більше, що сьогодні, на жаль, фундаментальних праць Стіглера українською мовою практично не існує; я зустрів лише англійські переклади його цікавих ідей.

Водночас хочу підкреслити, що Віталій Сергійович впорався з основними зауваженнями, і текст справді набув більшої рельєфності. Безумовно, залишилися певні полемічні моменти, але вони вписуються в його загальну

історико-філософську концепцію і не ставлять під сумнів науково-теоретичний доробок автора, зокрема ті положення, які виносяться на захист і становлять наукову новизну роботи.

Звичайно, основні положення дисертації можуть викликати дискусію. І я сподіваюся, що цю полеміку буде розгорнуто вже безпосередньо під час захисту.

Отже, я також підтримую пропозицію рекомендувати дисертацію Віталія Сергійовича Гетьмана до захисту.

В ОБГОВОРЕННІ ДИСЕРТАЦІЇ АСПРАНТА ГЕТЬМАНА В.С. ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Головуючий, д-р політ. наук, проф. Кривошеїн В.В. підкреслив актуальність теми та її значущість для широкого кола представників гуманітарного знання. Відзначив ґрунтовну теоретичну основу дисертації. Висловив підтримку дисертаційної роботи і рекомендував її до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Науковий керівник, д-р філос. наук, проф. Кулик О.В. у своєму виступі підкреслив теоретичну й практичну значущість дисертаційного дослідження в контексті змін, які переживає українське суспільство в умовах війни й світоглядних трансформацій. Відзначив достовірність та обґрунтованість отриманих у ході дослідження висновків, їх теоретичне, і світоглядно-практичне значення. Рекомендував дисертацію до захисту.

Рецензенти:

Д-р філос. наук, доц., професор кафедри філософії Бродецька Ю.Ю. підкреслила, що тема тіла й тілесності є надзвичайно актуальною для сучасної, зокрема суворої української реальності, що потребує глибокого дослідження та осмислення. Зазначила декілька питань, які вартують методологічного та теоретичного уточнення, є дискусійними. Проте загалом, зазначила загальну позитивну оцінку теоретичної та практичної значущості дисертаційного дослідження Віталія Гетьмана. Підтримала дисертаційне дослідження і рекомендувала дисертацію до захисту.

Д-р філос. наук, проф., професор кафедри філософії Шевцов С.В. азначив ґрунтовність теоретичної підготовки здобувача, звернення до актуальної і чутливої проблематики, яка представлена іменами сучасних французьких дослідників, широту охопленого дослідженням матеріалу. Звернув увагу на полемічність певних положень дисертації, що відкривають простір для подальшої роботи в цьому напрямку. Рекомендував дисертацію до захисту.

ВИСНОВОК

Актуальність теми дисертації. Необхідність дослідження сучасної французької філософії тіла обґрунтовується не лише поверненням до феноменологічного осмислення тілесності, а й новими викликами, які постають

унаслідок технологічних, соціокультурних та політичних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ століття. Після тривалого домінування підходів, у межах яких тіло розглядалося переважно як біологічний, анатомічний або біомеханічний об'єкт, у французькій філософії формується потужний інтерес до тілесності як до простору досвіду, афективності, вразливості, експозиції та взаємозалежності. В цьому контексті особливої ваги набувають праці М. Анрі, який пов'язує тіло з іманентною самоданністю життя, Ж.-Л. Нансі, для якого тіло постає як відкрита й спільна плоть, а також Д. Анзье, котрий осмислює тілесність як межу й психічну оболонку суб'єкта. Такий зсув від формально-об'єктивованого до переживально-експонованого й концептуально багатовимірного розуміння тіла свідчить про глибоку зміну самої парадигми гуманітарного знання, у межах якої питання тілесності перестає бути другорядним і стає одним із центральних способів осмислення людського буття. Крім феноменологічного і психоаналітичного підходів, сучасна французька філософія тіла включає історико-культурний, техно-філософський, гендерний та постструктуралістський напрями, які істотно розширюють межі аналізу тілесності. У працях Ф. Дагонье, Ж. Вігарелло, Б. Стіглера, К. Малабу, Ж. Дельоза та інших тіло постає вже не просто умовою індивідуального досвіду, а історично сформованим, культурно нормованим, технічно опосередкованим і концептуально нестабільним феноменом. У цьому горизонті тілесність мислиться як те, що одночасно відчуває, зазнає дисциплінування, модифікується технікою, включається в режими видимості та підлягає різним формам інституційного й символічного регулювання. Тому дослідження сучасної французької філософії тіла є актуальним не лише з історико-філософської точки зору, а й як спроба системно зрозуміти, яким чином у новітньому мисленні поєднуються онтологічний, феноменологічний, психоаналітичний, культурний, технічний та етичний способи опису тілесності. Така постановка питання повністю відповідає меті дисертації, що полягає у розкритті історико-філософських, культурно-онтологічних підґрунть, концептуальних напрямків і змістовних обріїв французької філософії тіла на межі століть.

Особливої гостроти ця проблематика набуває в контексті сучасної України. Досвід повномасштабної війни радикально увиразнив те, що тіло не може мислитися лише як «природна» передумова суб'єкта або як нейтральний об'єкт медичного знання. Воно постає як місце поранення, болю, втрати, реабілітації, психічної травми, соціальної видимості й інституційного рішення про те, хто і в який спосіб має отримати захист, лікування, протезування, психологічну підтримку та право на відновлення. У такій ситуації французька філософія тіла набуває для українського контексту не лише теоретичної, а й безпосередньої світоглядної значущості, оскільки пропонує понятійний апарат для осмислення тілесної вразливості, експозиції, травми, залежності від іншого, етики турботи й права на відновлення.

Сучасна французька філософія тіла і тілесності демонструє перехід від уявлення про тіло як про біологічний об'єкт або підлеглий додаток свідомості до розуміння тілесності як первинної умови присутності у світі, простору досвіду, поля дисциплінування, символічного конструювання, технічної медіації та етичної вимоги. Тіло тут більше не постає лише носієм провини, праці чи нормативної функціональності, воно мислиться як те, на чому здійснюються практики контролю, нагляду, нормалізації, виключення й водночас визнання, підтримки та турботи. Тому системний аналіз трансформації поняття тілесності від античних, середньовічних і новочасних моделей до сучасних французьких концепцій є актуальним як у суто академічному, так і в ширшому культурно-суспільному сенсі.

Затвердження теми та плану дисертації. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої Ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, протокол № 4 від 01.12.2022 р. Тему дослідження уточнено рішенням вченої ради факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара 13.11.2023 р., протокол №4. Науковим керівником призначено доктора філософських наук, професора Кулика О.В.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами й темами. Дослідження виконане в рамках науково-дослідної роботи «Історико-філософський, соціокультурний та духовний вимір буття людини та держави у контексті формування сучасного інформаційного суспільства» (0125U002350) кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Публікації та особистий внесок автора. Дисертація є особистою науковою працею, яку виконано автором протягом 2022-2025 рр. Всі дослідні процедури та наукові публікації виконані автором самостійно, без співавторів.

Результати дисертації апробовані у 6 наукових працях, до яких належать 4 статті у фахових наукових виданнях і 2 додаткових публікації в тезах всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій. Зокрема, положення дослідження були представлені на: V Міжнародній науково-практичній конференції «European Congress of Scientific Achievements», 20–22.05.2024, Барселона, Іспанія, а також на Всеукраїнській щорічній науковій конференції з нагоди Всесвітнього Дня Філософії (UNESCO) «Філософія і культура в антропологічних вимірах сучасності», м. Дніпро, Український державний університет науки і технологій, 21–22 листопада 2025 року.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, відповідають вимогам до подібного виду досліджень і базуються на узагальненні широкого охоплення наукової літератури та достатнього обсягу аналітичних даних отриманих в ході

виконання науково-дослідних робіт. Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджена їх апробаціями на науково-комунікативних заходах, у тому числі на міжнародних науково-практичних конференціях. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується завдяки комплексного використання в дисертаційній роботі теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукових досліджень, які відповідають визначеним меті та завданням. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечені структурно-логічною схемою дослідження відповідно до поставленої мети. Також, слід відзначити, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 033 «Філософія».

Наукова новизна отриманих результатів

У ході проведення даного дослідження було системно розглянуто й структуровано ключові концепції тіла та тілесності, від античних і середньовічних моделей до сучасної французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. (М. Мерло-Понті, Ж. Дельоз, М. Анрі, М. Фуко, Ж.-Л. Нансі, Ж.-Л. Маріон, К. Малабу та ін.). На основі герменевтичного, компаративного, історичного, декомпозиційного, дескриптивного та критико-феноменологічного аналізу було реконструйовано логіку трансформації поняття тіла/тілесності: тіла як носія провини, дисципліни й праці, тілесності як поля вразливості, політичної експозиції, біополітичного сортування, медико-етичних режимів турботи та іншого. Визначено інваріантні й новітні складові поняття тілесності, окреслено соціально-історичні та теоретичні передумови цих змін, а також запропоновано концептуальну рамку для подальшого осмислення тіла як місця боротьби за людяність і право на турботу.

Найбільш значущими результатами дослідження, що становлять наукову новизну, розкривають суть роботи та подаються на захист, є такі:

Вперше:

- Визначено інваріантну та новітні складові поняття тіла/тілесності в контексті сучасної французької філософії. Як інваріантну складову виокремлено розуміння тіла як поля вразливості, експозиції та потреби у турботі, нерозривно пов'язаного з можливістю поранення, сорому, залежності від іншого й права на відновлення. До новітніх складових віднесено феноменологічно-афективний вимір тілесності (плоть, автоафекція, інтеркорпоральність), біополітичний та дисциплінарний вимір (тіло як об'єкт нормалізації, нагляду, клінічної видимості), онтологію спільної експозиції (тіло як спільна плотть, спільна вразливість), а також нейропластичний і травматичний вимір (тіло як пластична структура, що може бути зламанною й перезаписаною травмою).

- Показано, що поняття тілесності трансформувалося від уявлення про тіло як зону провини, механізм, трудовий ресурс, «нормальне» продуктивне тіло

(античні, патристичні, ранньомодерні та модерні моделі) до сучасних розроблених в французькій філософії концепцій тілесності як онтологічно первинного, політично керованого й етично навантаженого поля. Аргументовано, що перехід від тіла як «додатку» свідомості до тілесності як умови світу та об'єкта біополітичного сортування є не лише концептуальною, а й історично зумовленою трансформацією.

- Запропоновано інтерпретацію сучасної французької філософії тіла як перехресної точки між феноменологією, біополітикою, нейронауками та медико-етичними режимами турботи: показано, що мова «плоті», «інтеркорпоральності», «подієвої даності», «пластичності» та «тіла, що вимагає турботи» задає цілісне понятійне поле, в межах якого тілесність одночасно постає як живий досвід, як об'єкт дисципліни та як предмет етичної вимоги.

- Аргументовано концепцію тіла як поля боротьби за людяність: показано, що у сучасній французькій думці тілесність стає місцем вирішення питання про те, хто має бути видимим, оплакуваним, врятованим і включеним до режимів турботи, а хто – виштовхнутим за їх межі.

Уточнено:

- Підхід до співвідношення феноменологічної й біополітичної оптики в аналізі тілесності. Показано, що феноменологія тіла (М. Мерло-Понті, М. Анрі) не є лише «описом суб'єктивного досвіду», а вимагає критичного зіставлення з дисциплінарними та біополітичними режимами (М. Фуко, К. Малабу, Ж.-Л. Нансі), які формалізують тілесну вразливість у вигляді протоколів, клінічних процедур і адміністративних рішень. Уточнено, що «моє тіло» завжди вже частково «не моє», бо воно вписане у мережу інституційних рішень щодо того, кого й як лікувати, захищати, фіксувати, документувати.

- Зміст низки ключових понять, пов'язаних із тілесністю, у французьких концепціях кінця ХХ – початку ХХІ ст.: «дисципліноване тіло», «біополітичне тіло», «спільна плоть», «подієва даність», «пластичність», «тіло-архів травми». Показано, як ці поняття позначають не лише онтологічні характеристики, а й конкретні режими видимості, експозиції, нормалізації та селекції тіл.

- Інтерпретацію творчості Ж.-Л. Нансі, Ж.-Л. Маріона та К. Малабу в контексті філософії тіла: наголошено на тому, що йдеться не тільки про онтологію спільності, надлишкової даності чи пластичності як такої, а про онтологію спільно вразливого тіла, яке завжди вже виставлене до можливості поранення, відкидання, травми та економік насильства.

Дістали подальшого розвитку

- Систематизація термінології сучасної французької філософії тілесності. Поняття «плоть», «інтеркорпоральність», «експозиція», «насичена даність», «дисципліноване тіло», «біополітичне тіло», «пластичність», «нейротравма», «тіло, що вимагає турботи» показані як елементи єдиного понятійного поля, яке дозволяє описати, як тілесність одночасно є тим, що відчуває, тим, що

контролюється, і тим, що апелює до права на захист і відновлення.

- Ідея зв'язку між історичними режимами тіла (тіло як носій провини, як механізм, як праця, як «нормальне» продуктивне тіло, як об'єкт дисциплінарного нагляду, як спільна вразливість, як травмована й пластична структура) та змінами в гуманітарних, політичних і біоетичних дискурсах. Показано, що трансформації в медицині, воєнному насильстві, клінічних практиках, цифровій медіалізації болю безпосередньо впливають на те, як французька філософія описує й переозначає тілесність.

- Підхід до тілесності як політично навантаженого, етично вимогливого й онтологічно незамінного поля. На основі аналізу сучасних французьких концепцій обґрунтовано, що тілесність уже не може розглядатися ані як чисто біологічна «даність», ані як суто приватний досвід: вона постає як місце перетину феноменологічної самоданості, біополітичних технологій управління життям, медико-етичних режимів турботи та практик публічної експозиції болю й травми.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що дослідження поглиблює сучасні підходи до філософії тіла й тілесності, уточнює співвідношення феноменологічних, біополітичних, онтологічних та медико-етичних моделей тілесного досвіду у французькій філософській думці кінця ХХ – початку ХХІ ст. Одержані висновки можуть бути використані для подальшої розробки проблематики тілесності в межах філософської антропології, соціальної та політичної філософії, філософії медицини, етики турботи й досліджень вразливості, а також у міждисциплінарних студіях, що поєднують гуманітарні й медико-соціальні підходи. Здобуті результати можуть бути використані при викладанні таких курсів, як «Історія філософії», «Філософська антропологія», «Соціальна філософія», «Філософія культури», «Біоетика», «Філософія медицини», «Філософія прав людини», а також спеціальних курсів, присвячених філософії тіла, медичним гуманітарним студіям та дослідженням травми й вразливості. Матеріали дисертації можуть слугувати концептуальним підґрунтям для аналізу сучасних практик медичної, соціальної та правової турботи про вразливі тіла, для розробки етичних та освітніх програм у сфері охорони здоров'я, реабілітації, психологічної підтримки, а також для критичної рефлексії публічних дискурсів, у яких репрезентується людська тілесність у ситуаціях насильства, війни та соціальної травми.

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях та особистий внесок у них автора.

Постановка і вирішення всього комплексу завдань та публікація результатів дослідження здійснені автором самостійно. За темою дослідження автором одноосібно опубліковано 6 робіт, з них 4 наукові статті – у фахових виданнях України з філософських наук, 2 – доповіді на міжнародних і всеукраїнських конференціях. Публікації Гетьмана В.С. відповідають вимогам

пп. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами).

Список робіт, опублікованих за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у наукових фахових виданнях України та міжнародних науково метричних базах:

1. Гетьман, В. Розуміння тіла в текстах Гомера. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2024. Вип. 16. С. 11-19. DOI: <https://doi.org/10.15421/352402>

2. Гетьман, В. Трансформації французької філософії тіла в кінці ХХ - на початку ХХІ століття. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2025. Вип. 73. С. 177-186. DOI: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-16>

3. Гетьман, В. (2025). Концепція тіла в філософії Мерло-Понті, Сартра та Фуко. Наукове пізнання: методологія та технологія. 2025. Вип. 2. № 56. С. 85-99. DOI: <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2025-2-11>

4. Гетьман, В. (2025). Рецепція французької філософії тіла в інших традиціях і діалогах. Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences. 2025. Вип. 8. № 2. С. 3-12. DOI: <https://doi.org/10.15421/342535>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Гетьман В. Рецепція французької філософії тіла в інших традиціях і діалогах та її практичне застосування сьогодні. Філософія і культура в антропологічних вимірах сучасності : зб. тез доп. XIV міжнар. наук. конф. з нагоди Всесвіт. Дня Філософії (UNESCO), Дніпро, 20-21 листоп. 2025 р. Дніпро : УДУНТ, 2025. 78-83 с.

2. Гетьман В. Розуміння тіла в текстах Гомера. European congress of scientific achievements. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2024. Pp. 343-348.

На підставі заслуховування та обговорення доповіді Гетьмана В.С. про основні положення дисертаційної роботи, питань та відповідей на них

УХВАЛИЛИ:

1. Підготовлена аспірантом Гетьманом Віталієм Сергійовичем дисертація «Специфіка теорій французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання у галузі філософії. Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 44 від 12.01.2022 р. (в редакції 01.01.2024 р.) та може бути винесена на розгляд Вченої ради Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара для розгляду питання про утворення спеціалізованої вченої ради для разового публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

2. Рекомендувати дисертацію Гетьмана Віталія Сергійовича «Специфіка теорій французької філософії кінця ХХ – початку ХХІ ст. щодо сутності тіла та ставлення до нього» до захисту в спеціалізованій вченій раді для разового захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

3. Рекомендувати вченій раді університету розглянути питання про створення спеціалізованої вченої ради для разового захисту дисертації доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія Гетьмана Віталія Сергійовича у такому складі:

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Місце основної роботи, підпорядкування, посада	Науковий ступінь, шифр, назва спеціальності, за якою захищена дисертація, рік присудження	Вчене звання (за спеціальністю, кафедрою), рік присвоєння	Наукові публікації, опубліковані за останні п'ять років, за науковим напрямом, за яким підготовлено дисертацію здобувача
-------	-----------------------------	--	---	---	--

1	2	3	4	5	6
1.	Олександр Михайлович (голова)	Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України, в.о завідувача кафедри філософії відносин	Доктор філософських наук, 09.00.05 – історія філософії, 2015 р., Україна	Доцент кафедри філософії, 2011 р, Україна	1. Шаталович, О., Несправа, М. (2026). Екзистенційно-психологічне прочитання феноменології тілесності Е. Гуссерля в умовах цифрового суспільства. <i>Науково-теоретичний альманах Грані</i> , 29(2), 104-111. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/172692 https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2339

1	2	3	4	5	6
					<p>2. Шаталович, О., Шаталович, І. (2022). «Метафізика любові» Дітріха фон Гільдебранда у контексті модернізації католицької релігійно-культурної традиції. <i>Науково-теоретичний альманах Грані</i>, 25(5), 41-46. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/172259 https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1804/1772</p> <p>3. Шаталович, О. М., Шаталович, І. В. (2023). Наукова творчість мовою платонівської філософії любові. <i>Дослідження з історії і філософії науки і техніки</i>, 32(1), 86-92. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/272309 https://vestnikdnu.dp.ua/index.php/ifnit/article/view/152/159</p>
2.	Шабанова Юлія Олександрівна (опонент)	КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР, Міністерство освіти і науки України, професор кафедри міждисциплінарних досліджень	доктор філософських наук, 09.00.05 – історія філософії, 2007 р., Україна	професор кафедри філософії, 2008 р., Україна	<p>1. Шабанова, Ю. О. (2026). Осциляція тілесного та духовного в контексті феномену «нової чутливості» доби Метамодерну. <i>Науково-теоретичний альманах Грані</i>, 29(2), 82-89. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/172689 https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2336/2327</p> <p>2. Шабанова, Ю. О. (2026). Вігальний вимір жіночості в часи соціальних криз Метамодерну. <i>Вісник гуманітарних наук</i>, 16. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.5281/zenodo.18889565</p> <p>3. Шабанова Ю. О., Мечиков С. А. (2024). Феномен постправди в міфологічному просторі метамодерну. <i>Перспективи. Соціально-політичний журнал</i>, 3, 148-157. (фахове видання</p>

1	2	3	4	5	6
					<p>категорії Б</p> <p>https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.18</p> <p>https://perspektyvy.pdpu.od.ua/32024/20.pdf</p> <p>4. Шабанова, Ю. О. (2025) Новодуховність у світоглядному вимірі метамодерну. <i>Вісник гуманітарних наук</i>, 14. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.5281/zenodo.18035837</p> <p>https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/337/327</p>
3.	Палагута Вадим Іванович (опонент)	Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка», Міністерство освіти і науки України, професор кафедри філософії і педагогіки	Доктор філософських наук, 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії, 2010 р., Україна	Професор кафедри філософії, 2011 р., Україна	<p>1. Палагута, В. І. (2023). Трансформація суб'єктності сучасного індивіда за умов цифровізації суспільства. <i>Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія Філософія. Педагогіка</i>, 2(5), 19-23. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.54891/2786-7013-2023-2-4 https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pp/article/view/128/121</p> <p>2. Палагута, В. І. (2024). Ідентичність сучасного індивіда в контексті соціально-філософського аналізу. <i>Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences</i>, 7(1), 97-105. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/342420 https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1179/1604</p> <p>3. Палагута В.І., Зера М.М. (2026). Екзистенційні виклики та загрози сучасній людині в цифрову епоху. <i>Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. «Філософія Педагогіка»</i>, 1(10), 49-59. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.54891/2786-7013/2026-1-5</p>

1	2	3	4	5	6
					<p>https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pp/article/view/298/273</p> <p>4.Палагута, В. (2023). Проблема Іншого в сучасному соціально-гуманітарному пізнанні (Частина перша). <i>Humanities Studies: Збірник наукових праць</i>, 16(93), 44-53. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-05 http://humstudies.com.ua/article/view/288979/282592</p>
4.	Бродецька Юлія Юрїївна (рецензент)	Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України, професор кафедри філософії	Доктор філософських наук, 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії, 2018 р., Україна	Доцент кафедри соціології та політології, 2007 р., Україна	<p>1. Бродецька, Ю. Ю. (2022) Квінтесенція людської душі. Монографія. Дніпро: Акцент ПП, 210 с. (16 др.арк) http://lib.dnu.dp.ua/rep/ps/knygy/avtor/Kvintesenciya_lyudskoy_dushi.pdf</p> <p>2. Бродецька, Ю. Ю. (2023) Буття та його метафізично-онтологічні проєкції: філософська рефлексія в контексті сучасної культури. <i>Філософія та політологія в контексті сучасної культури</i>, 15(2), 10-15 (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/352337 https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1169/1303</p> <p>3. Бродецька, Ю. (2023) Метаморфози сучасної філософії. Ч.1. Мова буття. Монографія. Дніпро: ЛІРА, 248 с. (16 др.арк.) https://www.researchgate.net/publication/374698141_METAMORFOZI_SUCASNOI_FILOSOFII_C_ASTINA_I_MOVA_BUTTA</p> <p>4.Бродецька, Ю. (2024). Буття як символічна реальність: соціокультурний зріз аналізу. <i>Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences</i>, 7(2), 12-18. (фахове</p>

1	2	3	4	5	6
					видання категорії І https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1199 https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1199/1629
5.	Шевцов Сергій Вікторович (рецензент)	Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Міністерство освіти і науки України, професор кафедри філософії	Доктор філософських наук, 09.00.05 – історія філософії, 2008 р., Україна	Професор кафедри філософії, 2011 р., Україна	1.Шевцов, С.В., Квітка, С.А. (2023). Народження техніки духу міфу та песимізм Бернарда Стіглера: генеза проблем. <i>Науково-теоретичний альманах Грані</i> , 26(5), 184-190. (фахове видання категорії І) https://doi.org/10.15421/172312 https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1965/1929 2.Шевцов С.В., Квітка С.А. (2024). Культурно-онтологічні підгрунття техніки: реконструкція прометейї. <i>Дослідження з історії і філософії науки і техніки</i> , 33(1), 3-16. (фахове видання категорії Б) https://doi.org/10.15421/272401 https://vestnikdnu.dp.ua/index.php/ifnit/article/view/179/188 3.Шевцов С.В. (2025). Прометейя та епіметейя як настанови культури: релігійно-міфологічний та ономастично-семантичний зріз. <i>Вісник Маріупольського державного університету</i> , 29, 133-140. (фахове видання категорії І) https://doi.org/10.34079/2518-1343-2025-15-29-133-140 https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/culturology/issue/view/147/138

Результати відкритого голосування:

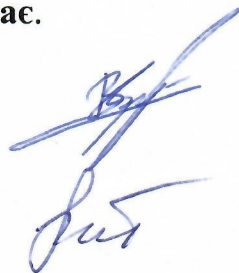
«За» - 16,

«Проти» - немає,

«Утримались» - немає.

Головуючий

Секретар

Віталій КРИВОШЕЇН

Вікторія ВЕРШИНА